

Fordítás a lelkeségi irodalomban

Szerkesztette
Szadoczkai Vera

HUN-REN
Magyar Kutatási Hálózat

HUN-REN–PPKE Barokk Irodalom és Lelkeség Kutatócsoport
Budapest, 2023

Lektorálta

Bajáki Rita, Báthory Orsolya, Maczák Ibolya, Szelestei N. László

A szerkesztő

a HUN-REN–PPKE Barokk Irodalom és Lelkiség Kutatócsoport,
munkatársa

A kötet a Barokk Irodalom és Lelkiség Kutatócsoport konferenciájának
(Budapest, 2022. április 22–23.) előadásait tartalmazza

A borítón elől:

Pápai Páriz Ferenc, *Dictionarium Latino-Hungaricum*, [1708], 586.

ISBN 978-963-308-486-1

ISSN 2060-7385

© A kötet szerkesztője és szerzői, 2023

© HUN-REN–PPKE Barokk Irodalom és Lelkiség Kutatócsoport

Kiadványaink: <https://btk.ppke.hu/kiadvanyaink-7>

Felelős kiadó: Armando Nuzzo

Tördelte: Szádóczki Vera

Borító: Szvorényi Júlia

A sorozat címlapterve: Szentés Éva

Nyomdai kivitelezés: Séd Nyomda, Szekszárd

Felelős vezető: Dránovits Anna

www.sednyomda.hu

Tartalom

A Barokk Irodalom és Lelkiség Kutatócsoport 2022. április 22 – 23-án tartott <i>Fordítás a lelkségi irodalomban</i> című konferenciájának programja	7
BÁTHORY ORSOLYA Pázmány és Plutarkhosz	9
BOGÁR JUDIT A <i>Te lucis ante terminum</i> régi magyar fordításairól	39
HERNÁDY JUDIT Rimay János Balassi- <i>Epicédium</i> ának „kifordítása” az <i>Istenes énekek</i> bécsi edíciójában	57
HORVÁTH CSABA PÉTER A bibliai szöveghelyek kritikai vizsgálatának módszertanáról.....	69
HORVÁTH SÁNDOR A bibliai szöveghelyek kritikai vizsgálatának módszertanáról.....	81
KISS TÍMEA Carolus Musart és a beszercebányai 17. századi kálvária kapcsolata.....	97
KŐVÁRI RÉKA Énekefordítások egy zeneértő pap hagyatékában.....	109
MACZÁK IBOLYA A németül beszélő köntösök a 17. században	131
PAPP ÁGNES Szekvenciastrófák a 17. századi magyarországi katolikus énekanyagban	147
PAPP INGRID A biblikus cseh nyelvű halotti prédikációk forrásai	161
SZÁDOCZKI VERA Náray György szentekről szóló énekeinek forrásaihoz.....	171
SZAMKÓ ESZTER	

Árpád-házi Szent Erzsébet legendája az <i>Érdy-kódex</i> ben	193
SZELESTEI N. LÁSZLÓ	
Egy népszerű verses ima magyar nyelvű szövegváltozatai	209
TENGELY ANDRIENN	
Az anyanyelvű rituale kérdése 1848-ban	227
TORNAY KRISZTINA	
A 18. századi budai klarisszák spiritualitásának fókuszpontjai.....	253
VOIGT VILMOS	
Mennyiben és hogyan fordítás Baranyai Decsi <i>Adagium</i> -kiadása?	275
Személynévmutató	285

KÖVÁRI RÉKA*

Énekefordítások egy zeneértő pap hagyatékában

Évekkel ezelőtt Barna Gábor professzor megkért, hogy vegyem szemügyre egy szeged-csanádi egyházmegyes pap hagyatékát, pontosabban annak énekeskönyv gyűjteményét. Előttöm már másoknak, más egyházzenesznek is felajánlotta az anyagon való foglalatosságot, de általában a könyvek viszonylagos kései – 19. és 20. századi – keletkezése miatt elutasításra, illetőleg – a magam részéről is – halogatásra került. A közelmúltban azonban elérkezettnek látszott az idő, hogy elmélyedjünk az anyagban. Mielőtt azonban e papi hagyatékra térnénk, engedtessek meg, hogy magát a zeneértő és -szerető, a liturgiát, s így a kántori szolgálatot szívéen viselő papról is beszéljünk.

A szegedi születésű Antal József (1940–1997) egy személyben volt római katolikus pap, egyházzenesz, karnagy, zeneszerző, kutató és költő. 2007. január 26-án a Makói Városi Könyvtárban több társaság (Szirbik Miklós Társaság, Marosvidék Baráti Társaság, Makói Városi Könyvtár) és a Barna Gábor vezette Szegedi Tudományegyetem Néprajzi és Kulturális Antropológiai Tanszéke szervezésében Antal József halálának 10. évfordulóján emlékülést tartottak „*Nem vagy magad...*” címmel. E konferencia anyaga megjelent írásban is a *Marosvidék* című folyóiratban.¹ 2020-ban, Antal József születésének 80. évfordulóján életét a róla megjelent írások és szóbeli visszaemlékezések alapján Kiss

* A szerző a HUN-REN Bölcsészettudományi Kutatóközpont Zenetudományi Intézet kutatója.

¹ A folyóirat 2007. évi áprilisi száma többek közt ezt az eseményt is megörökítette, *Marosvidék* 8(2007) I/34–53. Online is olvashatók az egyes előadások írott változatai: BARNÁ GÁBOR, *A népelemekutató Antal József*, Uo., 34–37; MURÁNYI EDIT, *Antal József egyházzenei munkássága*, Uo., 38–39; JÁMBORNÉ BALOG TÜNDE, *Homályban, tükkör által*, Uo., 40–44; KÖVÁRI RÉKA, *Egy XVIII. századi csiki ferences kézirat dallamai a népzenei gyűjtemésekben – két balottas ének*, Uo., 45–49; GYÖNGYÖSSY ORSÓLYA, *Knapek Dezső (Csanytelek) balotti búcsújátói*, Uo., 50–53. <https://shorturl.at/dkD25> (utolsó hozzáférés: 2023. 12. 08.) ill. <https://shorturl.at/ijuxJ> (utolsó hozzáférés: 2023. 12. 08.)

Ernő írta meg részletesen.² Alább ezekből mutatjuk be röviden életét és munkásságát.

Antal József 1940. június 13-án született Szegeden, tanító szülők egyetlen gyermekeként. Anyai dédapja Mezey Mór szentesi főkántor volt. Annak a Mezey családnak a tagja, akik elsősorban Kunszentmártonban működtek több mint egy évszázadig, de a család tagjai szerte az Alföldön szolgáltak, és természetesen az adott kor kívánalmainak megfelelően énekeket írtak, kántorszerzeményeket készítettek és terjesztették is műveiket. Felmenőire, e kántori dinasztiára Antal József büszkén tekintett. A szegedi zeneiskolában tanult zongorázni. Egyszerre vették fel a Radnóti Gimnáziumba és a Zeneművészeti Szakiskola zongora–zeneszerzés szakára. 1956-ban vele írták meg az új Ságvári Gimnázium névadó ünnepségére a Ságvári-indulót, amit azonban nem mutattak be. Már korán érdeklődött a papi hivatás iránt, így érettségi után – a zenei pálya helyett – ezt választotta, és 1963-ban pappá szentelték. Kistelek, Makó-Belváros, Kiszombor, Szeged-Rókus, Orosháza, Röske és Battonya voltak szolgálati helyei. Az Állami Egyházügyi Hivatalt és a békepapságot kerülte. A II. vatikáni zsinat általi liturgikus változások nem szegték kedvét, folytatta zeneszerzői és népénekkutatói tevékenységét. A *Szent vagy, Uram!* kántorkönyvet és a Mezey család kántorszerzeményeit egyaránt ismerte. Udvardy József püspök – felismerve tehetségét és szervező voltát – 1972-ben egyházmegyei zeneigazgatónak nevezte ki.

Hagyatéka a Bálint Sándor munkásságát és a magyar vallási néprajz ápolását célul kitűző, Antal József, Barna Gábor és Jagrik József alapította *Devotio Hungarorum Alapítvány*hoz került, s Barna Gábor minden alkalmat megragad az Antal József-re való emlékezésre, munkásságának megismertetésére. Antal József egyik felmenőjének kéziratosszövegét Barna Gábor adta ki 2009-ben, az említett alapítvány egyik sorozatában.³ Az ebben a könyvben megjelent, a Mezey-énekekről szóló tanulmány Antal Józseffel közös munka eredménye.

Antal József érdeklődésének középpontjában a liturgikus zene állt. Családi örökség révén, valamint nagy könyvgyűjteményének birtokában dolgozott a

² KISS Ernő, „Aki itt élt, szenvedett és zenélt...” 80 éve született Antal József, Szeged – A város folyóirata, 32(2020)/V–VI, 104–117. <https://shorturl.at/XYZ07> (utolsó hozzáférés: 2023. 12. 08.).

³ BARNÁ GÁBOR, *Istent dicsőítő egyházi énekkönyv (Mezey-énekek)*, Szeged, JATE Néprajzi Tan-
szék, 2009 (Devotio Hungarorum, 13).

kántori szolgálatban könnyen használható, magyar nyelvű, egyszerű, ún. típusdallamokra alkalmazott gregorián énekanyagon, a népénekeket pedig különböző kiadványokból listázta, gyűjtötte egybe. A kunszentmártoni Mezey család, kántordinasztia sarjaként a népénekkutatás periferiáját jelentő időszakot és énektermését is mélyrehatóan ismerte. Életművét vizsgálva egyrészt a liturgia latin nyelvű énekanyagának magyarítása a legszembetűnőbb, legyen az gregorián vagy népének. Ehhez a munkához külföldről is szerzett be énekeskönyveket. Gyakorlatias gondolkodása új énekkíséreték megalkotásában is megmutatkozott.

Antal József hagyatékának egyházi énekanyagot tartalmazó része gyakorlatilag két nagy egységből áll. I.) Az egyik egy énekeskönyv gyűjtemény, amelyben gregorián és népénekes könyvek, füzetek mellett népzenei anyag is megfér. A „könyvtár” anyagának többsége magyar nyelvű, de akad latin, és találunk német katolikus énekeskönyvet is. Felekezetiileg is sokrétű az Antal József által az évek során összeszedett gyűjtemény: római és görög katolikus, evangélikus, református egyaránt megtalálható nála. Vannak tudományos kiadványok (mint pl. Rajeczky Benjamin *Melodiarium Hungariae Medii Aevi* kötetei), gyűjtemények, reprintek is (mint Huszár Gál énekeskönyve, *A keresztényi gyülekezetben való isteni dicséretetek*) az énekes- és kántorkönyvek mellett; kottások és csak szövegesek egyaránt. II.) A másik nagy egység az egyes énekek tulajdonképpeni cédulakatalogusa, Antal József életművének fő része. Ez ugyan lezáratlan, de mégis hatalmas anyagot tartalmaz. Két részből áll. 1) Az egyik ábécérendben tartalmazza az énekek szövegincipitjeit, s e „cédulákon” az énekek fellelhetőségét; vagyis ez egy kezdősormutató. 2) A másik része pedig dallammutatónak mondható, bár annál lényegesen több. Ez utóbbi négy dobozban található, különböző szempontok szerint rendezve. Két nagy doboznak külön címlapot is készített. Az egyik címe és leírása: *Egyetemes Magyar Antifonále (latin és magyar antifonák tematikus gyűjteménye liturgikus rendben) Eredetiek latinul a gregorián forrásokból + adaptációk a KMU [Kis Magyar Úzvális]⁴ (majd ÉE [Éneklő Egyház]⁵) típusdallamaira (latin és magyar szöveggel is) AJ (Antal József).*

⁴ *Kis Magyar Úzvális – „Az üdvösség története” hittankönyv melléklelete*, Budapest, Szent István Társulat, 1976.

⁵ *Éneklő Egyház: Római Katolikus Népénekétár – liturgikus énekekkel és imádságokkal*, Budapest, Szent István Társulat, 1985¹.

Dolgozatunkban elsődlegesen nem ebből, hanem a másik nagy doboz anyagából válogatunk. Ennek Antal József a következő címet és leírást adta: *Egyetemes Magyar Kancionále (strófás népekek = kanciók tematikus gyűjteménye liturgikus rendben) (ide sorolva a latin himnuszok és szekvenciák ill. azok fordításai és a németből fordított prof[estáns]. korálok is) Gyűjtés és kidolgozás kezdete kb. 1975/76. AJ (Antal József)*. Emellett a különböző tematika alapján csoportosított dallam-, valamint szövegcedulákból is mutatunk be mintákat.

Még mielőtt a fordításokra látnánk néhány példát, Antal József munkásságának zenei vonatkozására mutatunk két ének a szenvedés időszakából, ill. a nagyhétről.⁶ Mindegyik tökéletesen szemlélteti Antal József tudásának és anyaggyűjtésének gyakorlatias célját: minél szebb, netán régebbi népének szöveget a saját, vagy más hasonló, a szövegre jól alkalmazható dallamon, viszonylag mély, vagy legalábbis a szokásosnál mélyebb hangfekvésben (hogy a nép is könnyedén tudja énekelni), az előadásmóddhoz jobban idomuló kottaképpel, és ahhoz igazodó, egyszerű kísérettel.

Az első példa egy keresztúti ének, gyakorlatilag a legrégebb keresztúti népénekdallamon: *Jézus szenvedéséről, bűnösök, emlékezzünk*. A kottagrafikázott alak (1. kotta) az *Éneklő Egyházból* való, ritmizált kotta (Nr. 695.). Alatta Antal József kézírásában és egyúttal kíséretével – amit az ének végén lévő „AJ” monogram jelez – látjuk az ének első, tulajdonképpen bevezető szakaszát (2. kotta; az Antal-hagyatékban ezen felül természetesen mind a 14 stációra való versszak, valamint – tizenhatodikként – a záró szakasz is olvasható; e dolgozatban kivágtuk a dallamot a két lapra írt kézirat digitalizált anyagából, ahogyan a későbbiekben is – zömében – eljárunk). Az Antal-féle kíséret motívumonként egyetlen akkordot alkalmaz, s csak az azonosan végződő sorok (a megismételt kezdő-, valamint a zárósor) zárlatánál kap egy újabb, lezáró harmóniát. Parlando lejegyzésben írta Antal József az éneket (ritmus nélkül), ami – az előadásmódot tekintve – Kájoni János *Cantionale catholicum* énekeskönyve második, 1719-es kiadásában megjelenő kétféle szövegnek a 18. században dokumentált erdélyi

⁶ Az előadás 2022-ben a Pázmány Péter Katolikus Egyetemen működő Barokk Irodalom és Lelkiség Kutatócsoport által a hagyományosan húsvét oktavájában szervezett konferencián hangzott el; ezért esett választásunk ezekre a böjti, s a későbbiekben húsvéti példákra (de nem kizárólagosan).

ferences dallamlejegyzéseivel (vagyis a *Deák–Szentés kézirat*ban fennmaradt, s a néphagyományban is megőrzött variánsokkal) kínál párhuzamot.⁷

1. kotta:

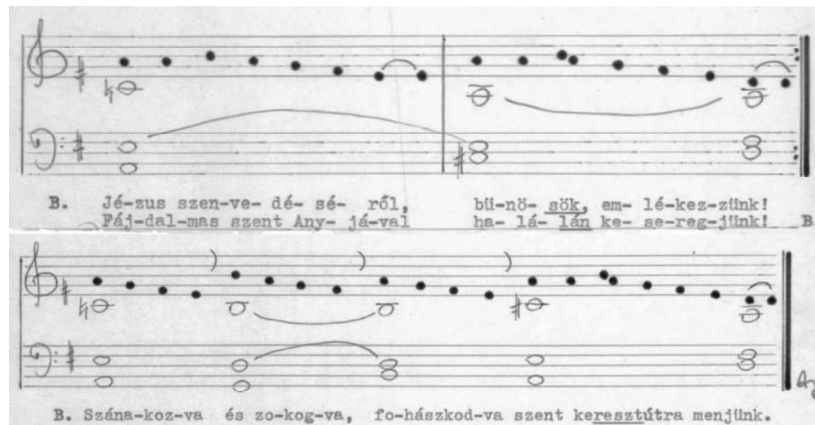

Jé-zus szen-ve-dé-sé-ről, bű-nö-sök, em-lé-kez-zünk!
Fáj-dal-mas szent any-já-val ha-lá-lán ke-se-reg-jünk!

Szá-na-koz-va és zo-kog-va, fo-hász-kod-va

szent ke-reszt-út-ra men-jünk.

2. kotta:

B. Jé-zus szen-ve-dé-sé-ről, bű-nö-sök, em-lé-kez-zünk!
Fáj-dal-mas szent Any-já-val ha-lá-lán ke-se-reg-jünk! B.

B. Szána-koz-va és zo-kog-va, fo-hász-kod-va szent keresztútra menjünk.

⁷ Az említett incipitek: *Passionem Domini recolamus pariter* (KÁJONI János, *Cantionale Catholicum*. Második kiadás, szerk. BALÁS Ágoston, Csíksomlyó, 1719, 166 – a továbbiakban: KÁJONI 1719), és fordítása: *Krisztus szenvedéséről illik ma emlékezniünk* (KÁJONI 1719, 167; mindkettőt az énekeskönyvben a *Cantionale* nagypénteki passiója után találjuk), valamint *Jézus szent halálának meghallád ember létét...* (KÁJONI 1719, 124, a *Cantionale* nagyböjti énekei között olvashatjuk). Ezekből a nagyböjti magyar, valamint a nagypénteki latin nyelvű ének dallamát jegyezték fel az ún. *Deák–Szentés kézirat* 33. és 35. oldalán, közreadva: KÖVÁRI Réka, *A Deák–Szentés kézirat. The Deák–Szentés Manuscript*. Budapest, Magyarok Nagyszonyja Ferences Rendtartomány – MTA BTK Zenetudományi Intézet (Fontes Historici Ordinis Fratrum Minorum in Hungaria – Magyar Ferences Források, 6), nr. 70, 76.

Másik kiemelt példánk egy Mária-passió, ami a Kájoni *Cantionale* 1676-os, első kiadásában olvasható: *Szűz Mária, Jézusnak szent Anyja*.⁸ Antal József e hosszú éneknek az első és utolsó két-két versszakát írta ki (3. kotta; kék jelzéssel; egy másik, újabb énekszöveget is hoz: *Gyertek, hívek, a szent keresztútra*, piroosan), viszont – szótagszám, illetőleg nótajelzetek egymásra utalása miatt – négyféle dallamot ad. A négy dallam közül hármat a mai katolikus énekeskönyvben is megtalálunk, egy pedig első nyomtatott, kottás énekeskönyvünk-ből való. (Antal József egymás melletti két oldalra írta az éneket, a különböző dallamokat egymás alatti kottasorokba; a szövegek strófáit pedig egyenletesen elosztotta.) Antalnál az első dallam ma többek között az *A fényes nap immár lenyugodott...* kezdettel gyakran felhangzó melódia (*Éneklő Egyház* nr. 358., és még számos ének), ehhez írta Antal József a Mária-passió szövegét. A második a *Felvitetett magas mennyországba...* kezdetű ének 1651-es *Cantus catholici*-beli alakja.⁹ A harmadik a *Gyászba borult Isten csillagára...* (*Éneklő Egyház* nr. 95.). Antal József csak a negyedik helyen hozza a Kájoni *Cantionale*-ben megadott nótautalást: a *Mennynek, földnek, ez világnak Ura...* dallamát, ami nem más, mint a szent három nap lamentációiban (épp Kájoni énekeskönyvére hivatkozva) évszázadok óta rezponzóriumként használt *Magas hegyén im az Olajfáknak...* dallam (*Éneklő Egyház* nr. 815., avagy a nagycsütörtöki lábmosást kísérő népeéneké: *Tudván Jézus, hogy eljött órája...*, nr. 809.).¹⁰ Valamennyihez saját kíséretet írt Antal, dallamsoronként 3–5 akkorddal.

Antal Józsefet munkásságában gyakorlati cél vezette: a liturgia megfelelő énekkel való „kiszolgálása”. Ehhez elővehetett régi énekeskönyvekből olyan

⁸ Kájoni 1676, 126. (= DOMOKOS 1979, Nr. 181.) (Passio Beatissimae Virginis Mariae. Boldog Asszony Passioja, Nota: Mennynek, földnek, e világnak Ura). [KÁJONI János, *Cantionale Catholicum*, Csíksomlyó, 1676.] [DOMOKOS Pál Péter, „...édes Hazámnak akartam szolgálni...”: Kájoni János: *Cantionale Catholicum*; Petrás Incze János: *Tudósítások*, Budapest, Szent István Társulat, 1979.]

⁹ Az *Éneklő Egyház* ezt az énekszöveget az előző dallamra alkalmazza (Nr. 283.). Az 1651-es *Cantus catholici*-ben kinyomtatott dallamát ld. PAPP Géza, *A XVII. század énekelt dallamai*. Budapest, Akadémiai, 1970 (Régi Magyar Dallamok Tára, 2 – a továbbiakban: RMDT II), nr. 103.

¹⁰ Ld. KÓVÁRI, *A Deák-Szentes...*, 7. j. i. m., nr. 178.; KÓVÁRI Réka, *Nagybőjti énekek a Deák-Szentes kéziratban – a Kájoni Cantionalétól a népzenei gyűjtésekig (Erdélyben és Moldvában) = Valási kultúra a Kárpát-medencében. Előadások a Nemzetközi Magyarstudományi Társaság VIII. Nemzetközi Hungarológiai Kongresszusán (Pécs, 2016. augusztus 22–27.)*, szerk. PETI Lehel, TAMÁS Ildikó, Budapest, L’Harmattan, 2020 (Studia Ethnologica Hungarica, XIX), 223–245, 228–229.

szövegeket, amik az elmúlt századok gyakorlatában nem gyökereztek meg, s hozzá akár több dallamot is rendelt, ajánlott (mint az utóbbi példánál), vagy csak egy egyszerű kíséretet készített a meglévő dallamhoz (lásd a 2. kottát). Azonban nem állt meg itt. Ha szükségesnek ítélte, az eredeti, idegen nyelvű énekszövegeket lefordította magyarra.

Egy egyházzenesz különböző énekekkel találkozik, mint gregorián vagy népének – az ezeket feldolgozó, vagy csak megharmonizáló többszólamú kórusművekről, orgonadarabokról nem beszélve –, és vagy többféle műfajhoz tartoznak ezek, vagy különböző nyelvűek az eredeti alkotások, amiket magyarra kell fordítani (amennyiben nem létezik korábbról fordítás, vagy az éneklésre – pl. a prozódia miatt – nem megfelelő).

A következő szakaszban strofikus gregorián énekek fordítására mutatunk be két példát.¹¹ Az egyik csupán a szövegi változatokat szemlélteti, illetve a szöveg és dallam egymáshoz illesztését. Antal József a *Kis Magyar Uzenális* (=KMU) megjelenése után, de még az *Éneklő Egyház* előtt kezdte meg munkáját. Azonban az időközben megjelent énekeskönyvet is felvezette katalógusába (a 4. kottán NT = népénektár rövidítéssel). A nyomtatványba népzenei gyűjtésből került húsvéti tropizált Kyrie esetében azonban még ennél is többet látunk. Ugyanis egy helyütt kérdőjelet tesz az *Éneklő Egyház* szerkesztőbizottsága által írt szöveghez: „Részeltess, kérünk, ? érdemedben”. Megfigyelve a szöveg-változatokat, három különböző szótagszámú variánst látunk. Prozódiaiilag a leghosszabbat tekinthetjük a legsikerültebbnek. A szöveg és dallam összeillesztésének a mai gyakorlattól eltérő megoldását pedig a görög szövegnél találjuk.

¹¹ Antal Józsefnek a gregorián repertoáron végzett munkájáról l. KÓVÁRI Réka, *Egy zeneértő pap kézíratos hagyatéka (gregorián énekek magyarul, típusdallamokon)*, az V. Scriptorium-konferencián tartott előadás (Országos Katolikus Gyűjteményi Központ, 2022. nov. 24–25.) írott változata (megjelenés előtt).

3. kotta:

1. Szűz Mári-a, Jézusnak szent Anyja, Annyaloknak s szenteknek Asszonya 1.
 2. Em-lé-ke-zünk mostan sz.Fiad-ról, A Jé-zus-ról, mi édes Urunk-ról, 2.
 3. Szűz Mári-a, mi most arra kérünk, Bűnös népek, kik még testben-élünk, 3.
 4. Bü-ne-inkből hogy megtisztulhassunk, Kegyelemben hogy megújulhassunk, 4.

● B. Gyer-tek, hívek, a sz. keresztútra, Gondoljunk most a szenvedő Urra, B.
 1. El-hangzik a kegyetlen i-té-let, Kin-ha-lál-ra dobnak oda té-ged, 1.
 2. Vál-la-ídra veszed a keresztet, Ár-va szived ó, hogy sa-jog, reszket! 2.
 3. Meg-i-nog a keresztet vérező vállán, Összeres-kad az ártatlan Bírán, 3.
 4. Fáj-dal-mas, fáj, szívet tépő látvány A Szűzanya Jézus keresztútján, 4.
 5. Drá-ga já-zus, erőd egyre lankad, Kényszeredve Simon segít rajtad, 5.
 6. Ve-ro-ni-ka kö-ze-le-dik hozzád, Ken-dő-jével törli véres or-cád, 6.
 7. A-gyon-kínzott, gyötrött tested gyöngé, Másodszor is leroskadsz a földre, 7.

8. Az út men-tén könnyvi-rá-gok nyílnak, Jeruzsálem leányai sir-nak, 8.
 9. Ó ég U - ra, új-ra, harmadszorra, E-rőt-le-nül leroskadsz a porba, 9.
 10. Le-szaggat-ják testedről a köntösöt, Minden sebből új vérpatak ömlik, 10.
 11. A keresztre szegezik szent tested, Fájdalmadon szívünk borsod, reszket, 11.
 12. Ó ke-ser-ves, rettenetes ó-ra! Tikkadt ajkad nyílik végső szóra, 12.
 13. A ke-reszt-ről Jé-zus drága testét Édesanyja karjaiba tet-ték, 13.
 14. Szent asszonyok, tanítványok sirva Jézus testét leteszik a sir-ba, 14.

Z. É-des Jé-zus, sir-va jöttünk hozzád, Sirva nézzük halotthalvány orcád, Z.

1. Bü-nös népnek kegyes szószólója, Reménysége, oltalma, gyá-mo-la!
 2. Ó kin-járól és szent ha-lá-láról, És szivednek nagy sok sírásáról.
 3. Az Ur Jézust imádd miéret-tünk, Légy szószólónk előtte minékünk.
 4. Mennyországba hozzád bejuthassunk, Mindörökké veled vigadhassunk.

1. Vét-ke-inkért átok alatt nyögtünk, Szeretetből te halsz meg helyettünk.
 2. E-zer bü-nünk iszonyatos ter-he Ne-he-zedik súlyos keresz-ted-re.
 3. Ó, bo-rul-junk mi is véle por-ba, Hiszen a mi bü-nünk terhét hordja!
 4. Vértő szi-vét el-ön-ti a bá-nat, Zo-kog-va megy, Jé-zus, te-u-tá-nad.
 5. Ó, ha tud-ná szenvedé-sed titkát, De más szívvel vinné a kereszttét!
 6. Csodás ké-ped a ju-ta-lom ér-te, Szent ar-co-dat lelkünkbe is véd be.
 7. Uj es-tednek o-ka jaj, én voltam, Bűnből bűn-be annyit buk-dácsoltam.

8. Ó, nem elég itt a sírás, rivás, Megtört szívet keres a Mes-si-ás!
 9. Hó-hé-ra-id könyör-telen vernek, Vonszold tovább iszonyatos ter-hed.
 10. Léztől égő se-be-id szent vé-re Le-gyen gyarló lelkünk üdvössége.
 11. Roskadj össze, keresz-t kemény fá-ja, Ne légy Jézus kinhalálos á-gya!
 12. Vissza-ad-va Atyád-nak szent lelked, Vértő Pejed halálba csüggeszted.
 13. Nincs a földön annyi tenger bá-nat, Mint amennyi szent szíveből támadt.
 14. Mint a kenet é-des illatár - ja, Ugy kísérje szívünk hó i - má-ja.

2. Itt a föl-di ke-resztúton jár-va Hadd kö-vessünk, szenvedők Királya!

4. kotta:

HUSVÉTI KYRIE : FELTÁMADT KRISZTUS E JELES NAPON
 KMU 47, Pr 22 ny. Kájoni + népi

5. kotta.

Ky-ri-e - le-i-son.
 Kriszte e - le-i-son.

Jav.sz. 1. Feltámadt Krisztus e (jeles)napon, lelki örömben, dicső testben.
 H 17. old. 2. Halált meggyőzted e jeles napon, eleget tettél, megváltottál.
 3. Részteltess, kérünk, e jeles napon érdemeidben, kegyelmedben.

KMU sz. 1. Fel-támadt Krisz- tus e napon, dicső testben, lel- ki ör-ömben.
 2. Ha-lált meggyőz - ted e napon, eleget tettél, é- letünk lettél.
 3. Részteltess, ké - rünk, e napon érdemeidben, kegyelmedben.

Al - le - lu - ja. Ky - ri - e - lei - son. Ky - ri - e - lei - son.
 Kri - szte - Kri - szte -

A másik gregorián műfaj eredetileg is verses, strófás, rímes szövegű, a gregorián törzsanyaga után keletkezett szekvencia. Választott példánk a húsvéti időszaknak a magyarországi liturgikus gyakorlatban kevésbé ismert és alkalmazott változata: a *Zyma vetus expurgetur*. Antal József javította a Sík Sándor-féle fordításon, a szöveghez pedig szótagszám alapján az úrnapi szekvenciából, a *Lauda Sion*ból önállósodott dallamot választotta (5. kotta). Alább az eredeti la-

tin szekvencia első két szakaszának 2-2 szövegsorát, s egy újabb, Rihmer Zoltán által készített fordítását mutatjuk (ami nem éneklésre szánt).¹² Antal József precizítására és tájékozottságára jellemző, hogy a szekvenciaszöveg ószövetségi előképekkel dolgozó középső részét (nála 9–18. vsz.) külön lapra írta, továbbá a bibliai ígehelyeket is kigyűjtötte az egyes versszakokhoz (vagyis a szekvenciának egy-egy dallamszakaszra való részeihez).

1a)	Zyma vetus expurgetur Ut sincere celebretur Nova resurrectio;	Dobjuk ki a régi kovászt, hogy őszintén ünnepeljük az új feltámadást;
1b)	Haec est dies nostrae spei, Huius mira vis dici Legis testimonio.	ez a mi reményünk napja, ennek a napnak csodás az ereje a törvény tanúsága szerint.
2a)	Haec Aegyptum spoliavit Et Hebraeos liberavit De fornace ferrea;	Ez fosztotta ki az egyiptomiakat és szabadította meg a zsidókat a tüzes kemencéből;
2b)	His in agro constitutis Opus erat servitutis Lutum, later, palea.	nekik, mikor a szántóföldön éltek, szolgai munkájuk tárgya sár, agyag, pelyva volt.

¹² KOVÁCS Andrea, *A középkori liturgikus költészet magyarországi emlékei – Szekvenciák – Kritikai dallamkiadás*, Budapest, Argumentum – Zeneakadémia – Liszt Ferenc Zeneművészeti Egyetem Egyházzenei Kutatócsoport, 2017 (*Musica Sacra Hungarica*, 1.), 293*, dallama *Uo.*, 354–356. (11 vsz.). A latin szöveget Kájoni János latin-magyar versgyűjteményében (*Hymnarium*, 403–404) 13 versszakkal rögzítette, s ugyanennyit látunk Antal Józsefnél is (ő azonban az eredetileg dallamsoroként azonos melódiára éneklendő „a” és „b” szövegrészeket külön versszakként számozta).

5. kotta:

RÉGI KOVÁSZT KISEPERJÜNK / ZYMA VETUS EXPURGETUR
sz. Sik S. HK 305 // d. Lauda Sion: SzVU 107, HS 96, CC 268
javítva

7.8. tónus

<p>1. Ré-gi kovászt ki-se-per-jünk, 2. Ez re-ményünk áldott nap-ja, 3. E-gyip-to-mot ki-ra-bol-tá, 4. Hol a tü-zes ke-men-cé-be 5. A-zért is-ten e-re-jé-nek 6. Ezt a na-pot az Ur ad-ta, 7. Jö-vőnk árnya volt a tör-vény, 8. Már a tűz-kard é-le tom-pa, 19. Sír-ből Jú-da Ó-roszlán-ja 20. Har-san-ván az Ur I-gé-je, 21. Jó-nás a hál bőr-tő-né-ben 22. Ciprus-für-tők ki-rü-gyez-nek, 23. É-let, ha-lál meg-har-col-tak, 24. Új és vi-dám reg-gel tá-mad, 25. Jé-zus, É-let, Di-a-dalmas, 26. É-lő Ke-nyér, é-des-sé-ges,</p>	<p>Tiszta szívvel ün-ne-pel-jünk: 1. És az I-rás meg-mu-tat-ja, 2. A zsi-dó-kat fel-ol-doz-ta 3. Rab-tar-tó-ik ün-ké-nyé-re 4. Sza-bad szívből hála-é-nek 5. Fáj-dal-munknak vége lett ma: 6. De Krisztusban mind be-tel-vén 7. S az elvesztett é-gi hon-ba 8. Ha-lált, poklot leigáz-va 19. Ó-rök Aty-ja ke-be-lé-re 20. Az Ur Jé-zus je-le-kép-pen 21. A-maz I-gaz So-ka-doznak, szé-le-dez-nek, 22. Mé-lyé-ből a si-ri boltnak 23. Szét-foszlik az esti bá-nat: 24. Nyisd meg nekünk bizodal-mas 25. Szó-ló-tő-ke, úd-vös-sé-ges: 26. -vessző</p>
--	--

Latinul: Zy-ma ve-tus ex-pur-gé-tur, Ut sin-ce-re ce-leb-ré-tur.
Haec est di-es no-strae spe-i, Hu-jus mi-ra vis di-e-i

x Az ószövetségi előképeket felsoroló versszakokat lásd külön!

<p>1. Itt az új fel-tá-ma-dás. 2. Hogy e-re-je mily cso-dás. 3. Rab-sá-guk-ból ez a nap, attacca 4. Sarat, tég-lát hord-ta-nak. 5. Törj e-lő, és zen-ge-dezz! 6. Az úd-vös-ség nap-ja ez! 7. Az i-gé-ret cél-ba jut. 8. Ó-ri-zetlen áll az út. 19. Har-mad-nap-ra jö-e-lő. 20. Zsák-má-nyá-val száll fel Ó. 21. Har-mad-na-pig rej-te-zett. 22. Új kö-zös-ség szü-le-tett! 23. Kél a hol-tak é-le-te. 24. Ez az ő-röm i-de-je! 25. Szent hús-vé-tod asz-ta-lát! 26. Táp-lálj min-ket, Jó-ba-rát!</p>	<p>A - men. A - men.</p>
--	--------------------------

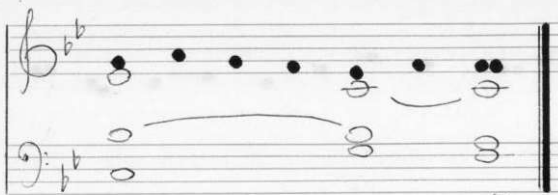
No-va re-sur-rec-ti-ó.
Le-gis te-sti-mó-ni-ó.

9. A fi-ú is ne-münk ké-pe, A-ki- nek a kost he-lyé - be 9.
 10. Jó-zsef ki- jó a ve-rem-ből, Krisztus meg a mennybe megy föl 10.
 11. 11.
 12. A tűz - ki-gyó kit meg-seb-zett, Sza-ba-du-lást an-nak szerzett 12.
 13. Le-vi-á-tán ször-nyű szá-ján Hor-gát ve-ri át a Bá-rány: 13.
 14. 14.
 15. Kik Bé-tel-ben ki-gú-nyol-ták E - li - ze - us kopasz-voltát, 15.
 16. Dá-vid ki- rály Sa- ul e - lül, Bak a kés-től meg-me-ne-kül, 16.
 17. Áll-csont-já-val a sza-már-nak Sám-son ez-ret ad halál-nak, 17.
 18. És Gá - zá - ba nő- ért tér-ve Hord a hegy-nek te- te- jé-re 18.

BIBLIAI HELYEK:

1. 1 Kor 5,7	16. 1 Sám több helyen
3. 2 Móz 12,35	3 Móz 16,5-
4. 2 Móz 5,7-	124. zs. 7
6. Zs 118,20.24	18. Bir 14-16
7. Zsid 10,1	19. Jel 5,5
10. 1 Móz 37,28	21. Jón 2,1,11
11. 2 Móz 7,10-	22. Én 1,13
12. 3 Móz 21,6-	23. Mát 27,52-
13. Jób 40,19-22	25. Ján 14,6
14. Jes 11,8	26. Ján 6
15. 2 Kir 2,23-24	Ján 15,1

9. Fel - ál- doz-ta Áb - ra - hám.
 10. Kin-zás, ke- reszt,sir u- tán.
 11. 11.
 12. A Réz-ki - gyó e - re - je.
 13. Mit sem te-het el- le - ne.
 14. 14.
 15. Át- ka immár rá-juk száll.
 16. Va-dász-tőr-ből a ma - dár.
 17. És meg - ve- ti ott- ho-nát.
 18. Ka-pu- szár-nyat s kapu- fát.

Utolsó egységként népelemek fordításaira hozunk három esetet. Az első példa egy német jövevény ének adventre. A legújabb magyarországi evangélikus énekeskönyv 135. sz. éneke az *Áldott az élet Istene...* kezdetű huszita ének,¹³ amely Michael Weiße 1531-ben megjelent énekeskönyvében olvasható először *Lob sey dem almechtigen Got...* szövegkezdettel.¹⁴ Német szövegének és magyar fordításainak forrásait Fekete Anikó foglalta táblázatba disszertációjában.¹⁵ Ezen szövegek alapján egyértelmű, hogy az egyébként két hullámban fordított változatok (a régebbi: *Aldott legyen a nagy Isten...*, az újabb, amit Kis János fordított: *Áldott az élet Istene...*) közül Antal József az 1911-es Dunántúli énekeskönyvből vette a Zábrák Dénes által átdolgozott fordítást. A kartotékában szereplő lapon (6. kotta) az „E” rövidítés természetesen evangélikust jelöl, s az utána lévő szám oldalszámot; ez is megerősíti a dunántúli énekeskönyv alkalmazását (pontosabban valamely későbbi kiadásét, mert a ránk maradt énekeskönyvi anyagban csak 1965-ből és 1968-ból szerepel *Dunántúli Evangélikus Énekeskönyv*). Antal József tehát itt meglévő fordítást alkalmazott, nem javított a szövegbe. A dallamot tekintve a Kájoni *Cantional*énak a Domokos Pál Péter által dallamokkal együtt közreadott első kiadását vette alapul, vagyis jelen esetben a *Seregeknek szent Istene...* kezdetű dallam *Deák–Szentés kézirat*beli variánsát választotta.¹⁶

¹³ *Evangélikus Énekeskönyv*, Budapest, Luther, 2009, Nr. 135. Internetes elérhetősége: <https://shorturl.at/fpAU7> (utolsó hozzáférés: 2023. 12. 15.)

¹⁴ Johannes ZAHN, *Die Melodien der deutschen evangelischen Kirchenlieder – aus den Quellen geschöpft und mitgeteilt*, 1, Gütersloh, Bertelsmann, 1889, Nr. 308. Internetes elérése: <https://shorturl.at/hmMU4> (utolsó hozzáférés: 2023. 12. 15.)

¹⁵ FEKETE Anikó, *Luther-kortársak énekei az 1982-es evangélikus énekeskönyvben* (doktori értekezés), 2015, 28–33, 154–165. Internetes elérése: <https://shorturl.at/iSXY4> (utolsó hozzáférés: 2023. 12. 15.)

¹⁶ DOMOKOS, „...édes Hazámnak...”, 8. j. i. m., nr. 619. Kritikai dallamkiadásokban a 3. dallamsor 5. szótagján egy hajlítást látunk, aminek megléte a kézirat jelenlegi hiányos állapotára miatt egyértelműen nem bizonyítható. RMDT II, nr. 295/III; KÓVÁRI, *A Deák–Szentés...*, 7. j. i. m., nr. 178.

6. kotta:

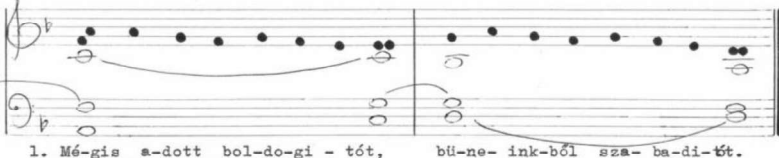
ÁLDOTT AZ ÉLET ISTENE
 sz. B 107 - huzita ének M. Weisse ék. 1531
 d. KC 619
 v. b. énekegyetemen. Győr

1. Ál-dott az é-let Is-te-ne,	1	1. hogy, bár vétkeztünk el-le-ne,	1
2. Ke-gyel-me-sen tekintett ránk,	2	2. szent Fi-át kül-döt-te hozzánk,	2
3. Ó, vég-he-tet-len bölcsesség,	3	3. ó, nagy sze-re-tet s kegyesség!	3
4. Jé-zus a vi-lág-ja-vá-ra	4	4. mily nagy ter-het vesz vállára!	4
5. Mik va-gyunk mi, hogy érttünk	5	5. eny-nyit tesz,holott vétettünk?	5
6. Bol-dog, ki Jé-zust sze-re-ti,	6	6. jaj an-nak, a-ki meg-ve-ti!	6
7. Lel-kem, nagy ör-öm-mel fogadd,	7	7. ör-ök-re né-ki add ma-gad;	7
8. Meny-nye-i Atyánk ál-dassék,	8	8. min-de-nütt ma-gasztaltassék,	8

HALLJÁTOK, MILY KOMOLY HANG SZÓL
 sz. Tzs 97 LGy 153

1. Hall-já-tok, mily komoly hang szól	1	1. kitör-ve az éj-sza-ká-ból!	1
2. Föl-ser-ken-ve üz-zé-tek ki	2	2. lel-ke-tek-ből, a-mi föl-di;	2
3. Bü-nünk vé-ve ön-ma-gá-ra	3	3. jön már Is-ten szent Bárá-nya.	3
4. Bü-nő-sők-nek ír-gal-maz-va	4	4. vi-ga-szát Ő ránk á-rasztja,	4
5. Kit ma-gasz-tal te-remtme-nyed,	5	5. üdv s dicsőség, Is-ten, né-ked!	5

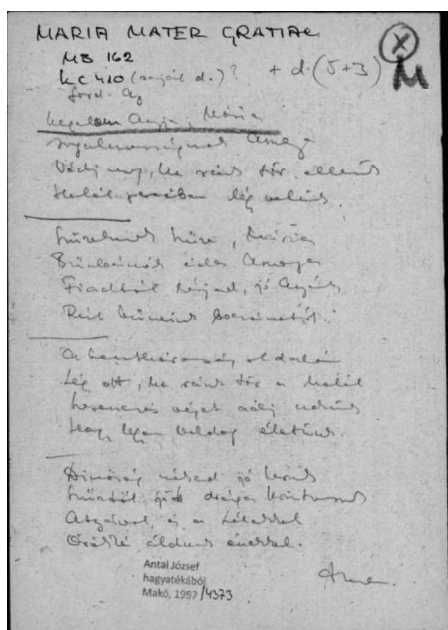

1. Mé-gis a-dott bol-do-gi-tót,	1	1. bü-ne-ink-ből sza-ba-di-tót.	1
2. Hogy ok-tas-sa ér-telmünket,	2	2. és megszen-tel-je szi-vünket.	2
3. Ki tud e-lég-gé cso-dál-ni,	3	3. mé-l-tó-kép-pen meg-há-lál-ni?	3
4. Rom-lá-sunkban Ő nyújt ke-zet,	4	4. sza-ba-du-lás-ra Ő ve-zet.	4
5. Is-ten-nek nincs szük-sége ránk,	5	5. mé-gis Fi-át kül-dé hoz-zánk.	5
6. Mert ki-vü-le nincs boldog-ság,	6	6. nincs bé-kes-ség, vi-lágossá-g.	6
7. Ha szent tör-vé-nyét kö-ve-ted,	7	7. bol-dog lesz tel-jes é-le-ted.	7
8. Jé-zus, di-csér-jük ne-ve-det,	8	8. hogy megvál-tot-tad né-pe-det!	8

1. Im, Jé-zus jön, ó em-be-rek,	1	1. bün-é-jé-ből éb-red-je-tek!	1
2. Meg-mu-tat-va a jó u-tat,	2	2. az új csil-lag már kigyulladt.	2
3. Si-es-sünk az Ur e-lé-be,	3	3. bün-bá-nat-tal ke-gyét kérve!	3
4. Ha a vi-lág e-lé-je lép,	4	4. s tart-ja ször-nyű i-té-letét.	4
5. Ör-ök le-gyen di-cső-ség-tek,	5	5. A-tya, Fi-ú és Szent-lé-lek.	5

Murányi Edit visszaemlékezésében olvashatjuk, hogy Antal József „Fordított is. A Kájoni Cantionaléból elkészítette a hiányzó Mária-himnuszok fordítását, a 150 zsoltár fordítását”.¹⁷ Erre most csak két példát hozunk, mégpedig két azonos kezdésű (*Maria Mater...*) éneket.¹⁸

Kájoni énekeskönyvének 1676-os, első kiadásában a Mária-énekek csoportjának első verses, latin nyelvű éneke, aminek ugyanitt nem szerepel fordítása, a nótajelzet nélküli *Maria Mater gratiae*, *Mater misericordiae*.¹⁹ Ez az énekszöveg a *Cantionale* későbbi kiadásába már nem is került be. Antal József munkapéldánya (a cédulán feltüntetett „KC” [= Kájoni *Cantionale*] utáni szám alapján) az 1676-os, első énekeskönyv Domokos Pál Péter általi modern kiadása volt. Alább láthatjuk kézírásával Antal fordítását (jelzi is: „ford. AJ”); lentebb átírásban közöljük a szöveget).

¹⁷ MURÁNYI, *Antal József...*, 2. j. i. m., 39. A gregorián himnusz – természeténél, azaz strofikus, rímes, verses mivoltánál fogva – a legalkalmasabb műfaj volt arra, hogy népénekké váljon.

¹⁸ A *Maria Mater gratiae...*, valamint a *Maria Mater numinis...* kezdősorú énekeket.

¹⁹ KÁJONI 1676, 352. (DOMOKOS, 1979, nr. 410.)

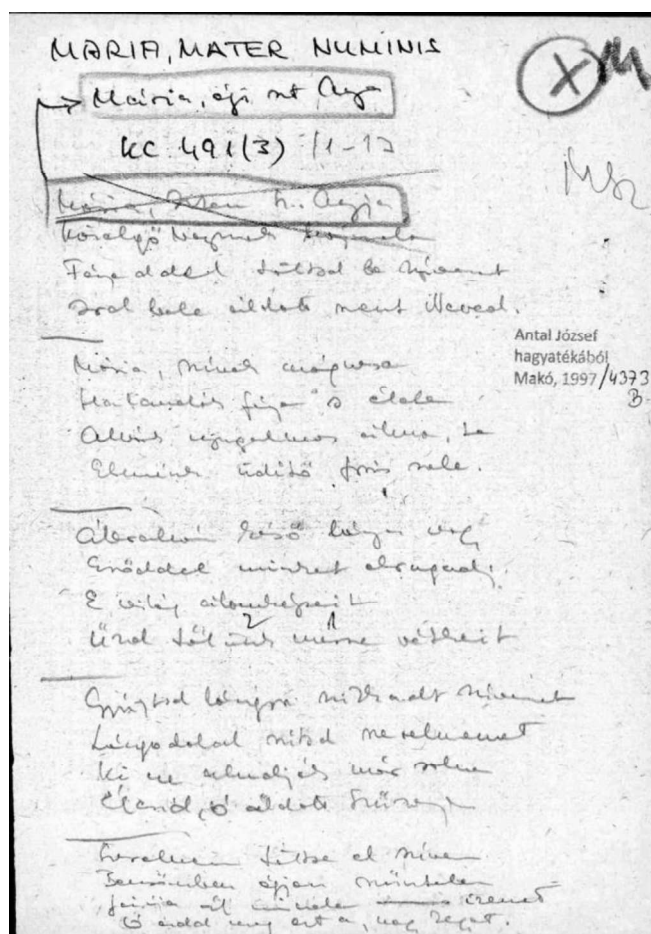
Azonos kezdettel, de más folytatással (*Maria Mater gratiae, dulcis clementiae...*), más strófászerkezettel találunk egy énekszöveget Kájoni latin-magyar versgyűjteményében (p. 306.). Azonban a *Cantionale* e négystrófás énekszövegét (csekély eltéréssel) mégis megtaláljuk *Hymnarium*ában, csak jóval később (a 859. lapon). A *Fit porta Christi praevia, referta plena gratia...* kezdetű, négy soros ének második fele, az ötödik szakasz kezdődik így, ami mellé Kájoni az alább olvasható magyar szöveget írta versgyűjteményébe.

Antal József fordítása	eltérés a latin szövegben <i>Cantionale</i> / <i>Hymnarium</i>	Kájoni <i>Hymnarium</i> (859.)
Kegyelem Anyja, Mária, Irgalmasságnak Asszonya, Védj meg, ha ránk tör ellenünk, Halál porában légy velünk.	In / Et hora	Maria, kegyelem Anyja Irgalmasságnak szent Anyja, Ellenség előtt be fedez, Holtunkor minket vedelmez.
Szüzeknek Szüze, Mária Bűnbánók édes Asszonya, Fiadtól kérjed, jó Anyánk, Ránk bűneink bocsánatát.		Maria, szüzeknek Szüze, Kerünk, legy segítségünkre, Hogy vetünkért le toróllje Fiadat kérd kegyelemre.
A Szentháromság oldalán Légy ott, ha ránk tör a halál, Szerencsés véget adj nekünk, Hogy legyen boldog életünk.	Et da / Et ad fo- elicum	Szüz az te Szent Fiad által, Az Atya Szent Lelek által, Halalunkor óltalmaddal Legy jelen kegyes orczaddal
Dicsőség, néked, jó Urunk Szűztől jött drága Krisztusunk, Atyával és a Lélekkel, Örökké áldunk énekkal. Amen.	In sempiterna / In saeculorum saecula. Amen. / –	Dicsőseg, Uram, te neked, Kinek Szűztől születesed, Az Atyával, Szent Lelekkel Örökke egy tisztelettel.

Ahogy látható, többször van szó szerinti fordítás mind Kájoninál, mind Antalnál, azonban utóbbi igyekezett kerülni a latinban meglévő szóismétléseket (ld. 1. vsz.; cserébe viszont egy kifejezést megismételt). A latin éneknél – amint említettük, s Antal is kérdőjelesen megjegyzi – nincs nótautalás, vagyis

valószínűleg tulajdon dallamán énekelték. Ezt bizonyítja Papp Géza, amikor a *Kájoni kódex*ből közli e melódiát.²⁰

A másik, hasonló kezdetű ének a Kájoni *Cantionale* Nagyboldogasszony napjára való énekek között az utolsó: *Maria Mater numinis, Aurora primi luminis*.²¹ A 13 versszakos éneket teljes egészében lefordította Antal József.²²

²⁰ RMDT II, nr. 82. Említi az egyéb latin források mellet a *Hymnarium*-beli magyar fordítását is.

²¹ KÁJONI 1676, 416. (DOMOKOS, 1979, Nr. 491.) Nota: O gloriosa Domina, KÁJONI 1719, 341. Nota: O gloriosa Virginum.

²² Kezdősorát eredetileg *Mária, Isten szent Anyja* megfogalmazásban jegyezte le, azután javította: *Mária, égi szent Anya*. (Néhol nem tudtuk kiolvasni Antal József kézírását.)

Úgy fordítsd meg engem, ó zeneid
Légy helyi híreidnek híve
Gyűjtsd fel a legcsodásabbat, ami jó neked
Az istened aul, mint az istened.

Hogyan leheted te az én mélyem
Földemre letérve szívem legem,
Egyen szememmel nézem őt
Az egész életem megeddel.

Írni szeretlek, hogy te
Légy elant ~~széles~~ plétek
Légy elpörögve híveidnek
Tegyük fel, mit végemnek.

E híreidnek meg tegeddel
Sohasra meg ulla engemet
Sohasra őt éni híreidnek
Tegyük fel, őt mit végemnek.

Leírni, az ideidnek legem
Add meg nekem, hogy te
Ki híreidnek engem
Amikor van az istened híre.

Írni szeretlek, hogy te
Légy elant ~~széles~~ plétek
Légy elpörögve híveidnek
Tegyük fel, mit végemnek.

Hogyan leheted te az én mélyem
Földemre letérve szívem legem,
Egyen szememmel nézem őt
Az egész életem megeddel.

A földemre letérve
Ó, hogy minden legemnek
Sohasra őt éni híreidnek
Amikor van az istened híre.

Mária, égi szent Anya,
Közelgő Napnak temploma,
Fényeddel töltsd be szívemet,
Írd bele áldott szent Neved!

Mária, színek mágusa,
Halandók fénye s itala,
Alvók nyugalmas álma, te,
Elmének üdítő friss szele.

Ábrahám késő lánya vagy,
Erőddel minket elragadj,
E világ álomképeit,
Űzd tőlünk messze vétkeiket!

Gyűjtsd lángra szikkadt szívemet,
Lángoddal szítsd szerelmemet,
Ki ne aludjék már soha,
Éleszd, ó, áldott Szűzanya!

Szerelmem töltse el szívem,
Bensőmben égjen szüntelen,
Ma is él [?] minden izenet,
Ó, add meg ezt a nagy kegyet!

Nyugtass meg engem, gyermeked,
Új láng tüzével hívedet,
Gyűjtsd lángra azt, mi jó neked,
És oltsd el azt, mi nem szeretsz!

Hogy lángtól sebzett kis szívem
Fiadnak tetsző szív legyen,
Egész bensőmmel kérem őt,
Az egykor értem szenvedőt.

Isteni tűznek lángja, te,
Kit éleszt Lélek ihlete,
Ki elfogadja szívedet,
Táplálsz mint kisgyermeket.

E tűz sebzett meg tégedet,
Sebezz meg véle engemet!
Sebedből égi tűz eredt:
Tápláltad őt mint Véredet.

Jézus, Anyádnak liljoma,
Add, hogy lehessen hű fia,
Ki M[ária]nak gyermeke,
Annak nem árt pokol tüze

Isten Szülője, Szűzanya,
Üdvünknek égi záloga,
Foglald le úgy a szívemet,
Hogy első nap[?] legyen tied!

Halál óráján el ne hagyj,
Mutasd meg nagy hatalmadat,
Ki téged [...?]
[...?]

E földön járó népedet,
Óvd minden bajtól hívedet,
S ha érzem jönni végemet,
Vedd oltalmadba lelkemet!

A fenti példák mind csak válogatások a hatalmas anyagból. A latin Mária-énekek – vagy ahogy Murányi Edit fogalmazott: Mária-himnuszok – fordításai közül véletlenszerűen választottunk. Amint látható a fenti iratokon, a magyari-

tásokat általában Antal József hagyatékának kezdősor mutatói között olvashatjuk, de nem minden esetben. Ugyanis akad néhány énekszöveg (pl. *Veneremur Virgjnem...*), aminek fordítását nem vezette rá a cédulakatalógusára, hanem ott csupán az incipitje olvasható két nyelven, azzal a megjegyzéssel, hogy magyarítását az énekeskönyvben találjuk: pl. „m. ford. AJ (ld. a könyvben)”. Itt „a könyv”-ön a Kájoni *Cantionale* 1676-os, első kiadásának modern, kottás közreadását kell értenünk. Ezzel viszont – jelenleg – egyetlen problémánk van: Domokos Pál Péter 1979-es kötete („... *édes Hazámnak akartam szolgálni...*”) nincs meg hagyatékának énekeskönyveket tartalmazó részében. Igyekszünk mihamarabb felkutatni azt a példányt, amelyet munkájához használt Antal József. A közeljövőben ugyanis az Antal-hagyaték énekes- és imádságos könyvei, valamint az énekanyag incipitszövegeket mutató „cédulái” és azok dallamait, kíséreteit többnyire tartalmazó „katalógusai” (köztük az *Egyetemes Magyar Antifonále* és *Kancionále*) a világhálón lesznek elérhetőek a HUN-REN BTK Zenetudományi Intézet honlapjáról. Az érdeklődők ott (egymás után lapozva a „cédulákat”) további énekefordításokat olvashatnak Antal József keze írásával.

Antal József római katolikus pap – korai távozása miatt – félbehagyott munkásságát egy fele részt új kifejezéssel tudjuk találoan körülírni: *Egyetemes Magyar „Liturgikus Énekgyűjtemény”*. *Egyetemes*, mert az általa elért különböző felekezetek énekanyagából válogatott. *Magyar*, mert az eredetileg idegen nyelvű énekeknek vette a fordítását, akár javította azokat, vagy pedig maga fordította le a latin énekszövegeket (elsősorban a gregorián énekek, illetve Mária-énekek esetében). *Liturgikus Énekgyűjtemény*, mert tartalmazza a (többnyire latin-magyar) gregorián *Antifonálét* és a népekes *Kancionálét*, és fennmaradt évkönyveiben a kántorok számára használható ének-összeállítások is olvashatók. De további elnevezésekkel is élhetnénk. Például lehetne *Egyetemes Magyar Orgonakíséretes Dallam- vagy Énekgyűjtemény* is az új elnevezése befejezetlenül maradt munkájának, kartoték rendszerének, mivel egyszerű harmonizációkat tartalmazó kíséretet kívánt minden énekhez rögzíteni. Antal József gyakorlatias, a liturgiát és a mindennapos kántori szolgálatot szem előtt tartó elképzelése és munkássága mennyiségében is tiszteletet parancsolóan hatalmas anyagon valósult meg – ha nem is teljes mértékben.

Antal József (1940–1997) A kép forrása: <https://shorturl.at/twM>